

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК  
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ  
«ФІЛОСОФІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ»**

для студентів  
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

2-ге видання, перероблене і доповнене

Харків  
«Право»  
2021

УДК 340.12:342.7(075)

Н15

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
(протокол № 10 від 16 грудня 2020 р.)*

У к л а д а ч і:

*О. Г. Данильян,*

*С. Б. Жданенко,*

*Ю. Ю. Калиновський,*

*І. І. Коваленко,*

*Ю. В. Мелякова,*

*Н. І. Сатохіна*

**Навчально-методичний** посібник з навчальної дисципліни  
Н15 «Філософія прав людини» (вибіркова) для студентів першого  
(бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» /  
29 «Міжнародні відносини», спеціальності 081 «Право» / 293  
«Міжнародне право» денної форми навчання / уклад.: О. Г. Да-  
нильян, С. Б. Жданенко, Ю. Ю. Калиновський та ін. – 2-ге вид.,  
перероб. і допов. – Харків : Право, 2021. – 32 с.

ISBN 978-966-998-093-9

© Данильян О. Г., Жданенко С. Б., Кали-  
новський Ю. Ю. та ін., укладання, 2021

© Оформлення. Видавництво «Право»,  
2021

ISBN 978-966-998-093-9

# 1. В С Т У П

«Філософія прав людини» є вибірковою навчальною дисципліною, яка має міждисциплінарний характер та передбачає засвоєння сутності, змісту, антропологічних й ціннісних основ прав людини у сучасному світі тощо.

**Метою дисципліни** «Філософія прав людини» є формування сучасного юридичного світогляду, заснованого на загальнолюдських цінностях і повазі до людської гідності та прав людини, а також формування предметних компетентностей у сфері правозахисної діяльності.

**Завданнями навчальної дисципліни** «Філософія прав людини» є:

- забезпечення осмислення студентами феномену прав людини, його актуальності та перспектив розвитку;
- ознайомлення студентів з історією виникнення і розвитку ідеї прав людини, а також із змістом сучасних дебатів навколо неї;
- забезпечення оволодіння студентами системою знань з філософії прав людини, які виступають методологічними засобами для аналізу правової реальності;
- забезпечення усвідомлення студентами сутності та змісту концепції прав людини, ролі прав людини в діяльності юриста та житті суспільства в цілому, особливостей прав людини в умовах глобалізації;
- розвиток у студентів сучасного системного правового мислення, формування уявлення про взаємозв'язок розвитку ідей демократії, верховенства права, правового суспільства та прав людини;
- формування у студентів почуття поваги до людської гідності та прав людини як найвищої цінності;
- розвиток навичок критичного мислення в ході рефлексії прав людини;
- формування у студентів високих моральних якостей й навичок поведінки, які засновані на загальноновизнаних правових цінностях, толерантності, розвиненій правосвідомості та почутті відповідальності за виконання професійного обов'язку.

У результаті вивчення дисципліни «Філософія прав людини» студенти повинні:

- **мати системні знання** про головні положення концепції прав людини, розуміти її значення в сучасному світі; вивчити основні підходи до обґрунтування прав людини, історію виникнення і розвитку ідеї прав людини, а також зміст сучасних дебатів навколо неї; засвоїти світоглядні засади, покладені в основу національних та міжнародних стандартів прав людини; вирізняти філософські аспекти окремих різновидів прав людини; розуміти

сене та зміст основних документів з прав людини, знати типові порушення прав людини та механізми їх захисту;

– **уміти аналізувати** факти, явища та процеси, пов'язані з правами людини, у їх діалектичному взаємозв'язку та з урахуванням змін, що відбуваються у світі та Україні; критично оцінювати правову дійсність, соціальні процеси, політичні, економічні, екологічні, культурні, соціально-психологічні явища й події; формулювати світоглядні й методологічні висновки на основі отриманих знань, обґрунтовувати власну світоглядну та громадянську позицію; володіти методологією наукового пізнання, творчої діяльності, застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань та участі в демократичній дискусії з прав людини.

Для вивчення дисципліни передбачено 22 годин лекцій та 26 годин практичних занять. Для самостійної роботи відведено 102 години.

Форма контролю – залік.

## 2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

| №<br>З/П | ТЕМА                                                       | УСЬОГО<br>ГОДИН | У ТОМУ ЧИСЛІ |          |                      |
|----------|------------------------------------------------------------|-----------------|--------------|----------|----------------------|
|          |                                                            |                 | лекції       | семінари | самостійна<br>робота |
| 1.       | Предмет та особливості філософії прав людини               | 12              | 2            | 2        | 8                    |
| 2.       | Обґрунтування ідеї прав людини                             | 14              | 2            | 2        | 10                   |
| 3.       | Генеza ідеї прав людини                                    | 16              | 2            | 2        | 12                   |
| 4.       | Антропологічне підґрунтя прав людини                       | 14              | 2            | 2        | 10                   |
| 5.       | Ціннісні основи прав людини                                | 16              | 2            | 4        | 10                   |
| 6.       | Філософія прав людини у ХХІ сторіччі                       | 14              | 2            | 2        | 10                   |
| 7.       | Насильство і права людини (порушення і захист прав людини) | 14              | 2            | 2        | 10                   |
| 8.       | Незахідні концепції прав людини                            | 18              | 2            | 4        | 12                   |
| 9.       | Права людини у глобалізаційному вимірі                     | 14              | 2            | 2        | 10                   |
| 10.      | Футурологія прав людини                                    | 18              | 4            | 4        | 10                   |
| Усього:  |                                                            | 150             | 22           | 26       | 102                  |

### **3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ»**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

на засіданні кафедри філософії  
Національного юридичного  
університету імені Ярослава Мудрого  
(протокол №9 від 15 грудня 2020 р.)

#### **Розділ І. СВІТОГЛЯДНІ ВИТОКИ ПРАВ ЛЮДИНИ**

##### **Предмет та особливості філософії прав людини**

Права людини як предмет філософських розвідок. Головні проблеми і завдання філософії прав людини. Необхідність філософського осмислення прав людини. Правові, релігійні та культурні витоки філософії прав людини. Види прав людини в контексті неділимості та взаємозалежності. Носії, адресати і зміст прав людини. Права людини і права громадянина. Права людини як моральні права і як юридичні права. Природні та позитивні права. Негативні свободи, права участі та соціальні права (Г. Еллінек). «Вродженість», «святиність» і «невідчужуваність» прав людини. Філософія прав людини в системі гуманітарного знання та в системі юридичних дисциплін. Значення філософії прав людини для формування світогляду юристів.

##### **Обґрунтування ідеї прав людини**

Проблема ґрунтовних філософських принципів Загальної декларації прав людини. Критика «універсальної» гуманістичної конвенції прав людини. Проблема актуальності класичного каталогу прав людини. Ґрунтовні підстави для його перегляду. Основні типи теоретичного обґрунтування прав людини. Релігійне обґрунтування: канонічна версія походження та легітимації невідчужуваних прав людини. Торжество ідеалів соціального егалітаризму. Природне обґрунтування прав людини: біологія людини – підстава для затвердження ідеалів еліта-

ризму. Питання природності стану рівноправ'я в раціональній філософії. Погляд на права людини в утилітарній етиці та етиці раціонального індивідуалізму. Раціональне обґрунтування прав людини, «теорія інтересу» Дж. Фінніса, раціональний консенсус відносно прав людини у демократичному суспільстві. Відсутність «вищих цінностей» та забуття гуманізму. Гуманістична критика прав людини. Моральне обґрунтування прав людини, «теорія волі» І. Канта. Принцип морально-го обов'язку, автономії волі, абсолютного добра і альтруїзму як етичні основи гуманізму та джерело прав людини. Безмежність прав людини відносно тварин. Специзм як видова дискримінація. Підстави для критики гуманізму, що заснований на людській спорідненості.

## **Гене́за ідеї прав людини**

Міжкультурна схожість: ідея людської гідності й боротьби проти несправедливого панування як передісторія ідеї прав людини. Культурно-цивілізаційні витоки ідеї прав людини. Роль світових релігій у формуванні концепції прав людини. Утвердження ідеї людської гідності в античності, середньовіччі та Відродженні. Права людини в контексті юридичного світогляду Нового часу. Основні підходи до розуміння прав людини в західній моральній, правовій і політичній філософії ХХ ст. Сучасне розуміння прав людини. Права людини у світлі викликів ХХІ ст. Права людини в українській інтелектуальній традиції. Законодавче закріплення прав людини. Теорія поколінь прав людини і дискусії навколо неї. Трансформація каталогу прав людини.

## **Антропологічне підґрунтя прав людини**

Фундаментальний статус та методологічний сенс прав людини у проблемному полі правової антропології. Розвиток антропологічної парадигми, основні її тенденції: модерн, постмодерн, метамодерн. Образ людини в сучасній парадигмі метамодерну. Правова реальність як простір легальної симуляції, її кореляція з образом людини. Сучасний суб'єкт прав як «Людина присутня». Актуальний спектр прав людини, обґрунтування пріоритетів. Свобода тіла, розуму, тілесності. Розширення меж свободи на штучні сфери буття людини. Чиста присутність чи позасубстанційність, або ілюзорне існування людини у метамодер-

нізмі. Права людини – засіб її комфортної присутності в гіперпросторі безмежних можливостей, оптимальний спосіб її буття і самореалізації. Бездуховність перманентного вибору вільного суб'єкта права. Неактуальність суб'єкта моралі. Цинічний суб'єкт права як постлюдина. Віртуальна присутність та право на задоволення як суттєві атрибути буття постлюдини. Модифікації і розвиток чуттєвості: шлях до абсолютної свободи, всемогутності й антропологічного тріумфу.

### **Ціннісні основи прав людини**

Природа та ієрархія цінностей феномену прав людини. Свобода як фундаментальна цінність. Дійсність і уявність свободи. Людина як свобода. Свобода позитивна і негативна (І. Берлін). Свобода як умова можливості й причина необхідності прав людини. Проблема співвідношення абсолютної та відносної свободи. Свобода і відповідальність в умовах сучасної дигітальної культури. Свобода і правопорядок. Межі свободи і межі прав людини. Рівність як правова цінність. Теорії рівності та обґрунтування нерівності. Рівність як презумпція і фактична нерівність. Підстави та сучасні форми дискримінації. Толерантність як ціннісне підґрунтя прав людини. Правові та соціокультурні межі толерантності у демократичному суспільстві. Свобода і рівність: дискурс конфлікту й компромісу. Ідеологічні аспекти співвідношення свободи і рівності. Справедливість як цінність. Права людини як основа справедливості. Справедливість і свобода. Рівність і справедливість. Справедливість і солідарність. Справедливість в умовах плюралізму. Соціальні та культурно-історичні чинники несправедливості. Перспективи подолання несправедливості.

## **Розділ II**

### **СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ПРАВ ЛЮДИНИ**

#### **Філософія прав людини у XXI сторіччі**

Сучасний дискурс прав людини. Дискусія про четверте покоління прав людини. Етико-юридичний вимір суб'єктивних прав. Проблеми

реалізації свободи у XXI сторіччі. Сучасний формат свободи слова: правовий та ціннісний контекст. Сучасні проблеми свободи совісті. Проблема соціально-економічних прав. Екологічна загроза і право на безпечне довкілля. Екософський вимір прав людини. Особливості реалізації прав людини в інформаційному суспільстві. Права людини в інтернет-просторі. Права людини і проблематика інтелектуальної власності. Сучасна критика концепції авторських прав. Проблема колективних прав людини. Виникнення ідеї колективних прав як реакція на геноцид і масову дискримінацію за расовою, етнічною, конфесійною, статевою та іншими ознаками. Меншини в теорії і практиці прав людини. Історична пам'ять і права людини. Толерантність, визнання, справедливість, розуміння, взаєморозуміння, примирення і досвід прощення в контексті порушень колективних прав людини у XXI ст. Сучасні дискусії щодо прав дитини. Проблема ювенальної юстиції.

## **Насильство і права людини**

Теорії насильства та ідея ненасильства. Насильство і права людини. Поняття і природа насильства. Соціальні і психологічні чинники насильства. Типологія насильства за сферою прояву, методами здійснення та об'єктами. Сексуальне насильство і сучасна світова практика його подолання. Побутове насильство та його види. Культурно-історичні особливості побутового насильства. Насильство в публічній сфері. Держава як суб'єкт насильства, форми і межі легітимного насильства. Геноцид. Міжнародне насильство і права людини. Тероризм і тортури в сучасному світі. Дотримання прав людини у збройних конфліктах. Міжнародне гуманітарне право. Міжнародні трибунали і проблема їх легітимності. Проблема захисту прав людини шляхом насильства.

## **Незахідні концепції прав людини**

Особливості теорії прав людини в Азії: традиційно-ментальне та політико-доктринальне обґрунтування. Конфуціанський патерналізм і колективізм як вирішальні фактори правової культури і правосуб'єктності громадян Китаю. Традиційні підстави формування теорії прав людини в японському суспільстві: холізм, ієрархізм, гармонія,

12. Моїсєєв С. В., Сатохіна Н. И., Разметаєва Ю. С. «Філософія прав людини»: матеріали до навчального курсу. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1–2. С. 416–433.
13. Пейн Т. Права людини. Львів: Літопис, 2000. 287 с.
14. Перлін Дж. Права людини: концепції, підходи, реалізація. Київ: Ай-Бі, 2003. 262 с.
15. Сатохіна Н. І. Обґрунтування прав людини: реконструкція проблеми. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2016. № 1. С. 119–127.
16. Спеціалізовані каталоги бібліотеки НІОУ.
17. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? / пер. с англ. Александра Калинина. Москва: Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2013. 352 с. URL: [http://www.universalinternetlibrary.ru/book/68120/chitat\\_knigu.shtml](http://www.universalinternetlibrary.ru/book/68120/chitat_knigu.shtml).
18. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2017. 416 с. URL: [http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15606/1/Monokol\\_Danilian\\_suchasne%20susvo\\_2017\\_final.pdf](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15606/1/Monokol_Danilian_suchasne%20susvo_2017_final.pdf)
19. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення : монографія / [О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.]; за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15710>
20. Danilyan O., Dzeban A., Kalinovsky Y., Kalnytskyi E., Zhdanenko S. Personal information rights and freedoms within the modern society. *Informatologia*. 2018. Vol.51. No.1–2. S. 24–33. URL: [http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15618/3/Danilyan\\_Dzeban\\_Kalinovsky\\_Kalnytskyi\\_Zhdanenko\\_24-33.pdf](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15618/3/Danilyan_Dzeban_Kalinovsky_Kalnytskyi_Zhdanenko_24-33.pdf);
21. Getman A., Danilyan O., Dzeban A., Kalinovsky Y., Hetman Y. Information security in modern society: sociocultural aspects. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol 9. № 25. P. 6–14. URL: <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1021/946>

# Зміст

|                                                                                         |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Вступ .....                                                                          | 3  |
| 2. Загальний розрахунок годин лекцій, семінарських занять<br>та самостійної роботи..... | 5  |
| 3. Програма навчальної дисципліни «Філософія прав людини» .....                         | 6  |
| 4. Практичні (семінарські) заняття.....                                                 | 12 |
| 5. Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....                                | 25 |
| 6. Контрольні питання для підготовки до заліку .....                                    | 27 |
| 7. Список рекомендованої літератури .....                                               | 29 |

*Навчальне видання*

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК  
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ  
«ФІЛОСОФІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ»**

для студентів  
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

2-ге видання, перероблене і доповнене

У к л а д а ч і:

О. Г. Данильян,  
С. Б. Жданенко,  
Ю. Ю. Калиновський,  
І. І. Коваленко,  
Ю. В. Мелякова,  
Н. І. Сатохіна

Комп'ютерна верстка *М. В. Журавльової*

Підписано до друку з оригінал-макета 24.12.2020.  
Формат 60×84  $\frac{1}{16}$ . Папір офсетний. Гарнітура Times.  
Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 1,15. Вид. № 2643.  
Тираж 100 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України  
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна  
Тел./факс (057) 716-45-53  
Сайт: [www.pravo-izdat.com.ua](http://www.pravo-izdat.com.ua)  
E-mail для авторів: [verстка@pravo-izdat.com.ua](mailto:verстка@pravo-izdat.com.ua)  
E-mail для замовлень: [sales@pravo-izdat.com.ua](mailto:sales@pravo-izdat.com.ua)

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів  
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»  
Тел. (057) 717-25-44